

# TETT PÅ

## KVALITET I BÆRUMSBARNEHAGEN



2020 – 2024



BÆRUM KOMMUNE

## INNHold

Innledning.....	3
Bakgrunn .....	3
Styringsdokumenter .....	3
Rammeplan:.....	4
Barnehager for en ny tid: Nasjonal barnehagestrategi mot 2030.....	4
Kommuneplan: .....	4
Hva er barnehagekvalitet? .....	5
Hvorfor satse på kvalitet i barnehager? .....	5
Hvordan utvikle barnehagekvalitet? .....	6
Classroom Assessment Scoring System (CLASS).....	7
Refleksjon over egen praksis .....	8
Praksisfortellinger .....	8
Reflekterende team.....	8
Struktur og innhold i TETT PÅ.....	9
Innhold.....	9
Gjennomgående Aktiviteter .....	10
Innhold og aktiviteter pr år .....	12
TETT PÅ - år 1 .....	12
TETT PÅ - år 2 .....	12
TETT PÅ - år 3 .....	13
Gjennomføring – puljeorganisering .....	13
Veien videre i TETT PÅ.....	14
Videreføring.....	14
Tiltakene på veien videre i TETT PÅ.....	14
1. Struktur og ledelse .....	14
2. Metode.....	15
3. Foreldresamarbeid.....	16
4. Rekruttering .....	16
Referanser: .....	18

## INNLEDNING

TETT PÅ - Kvalitet i bærumsbarnehagen er en langtidsrettet kvalitetssatsing som startet i 2020 og fortsatt er i aktiv drift. 100 barnehager i Bærum deltar, med til sammen 1800 ansatte og 6267 barn. Målet med TETT PÅ er at barna hver dag skal komme til høykvalitetsbarnehager, der alle ansatte møter barna i trygge og utviklingsstøttende miljøer.

Dette dokumentet er en beskrivelse av bakgrunnen, begrunnelsen, strukturen og innholdet i TETT PÅ fra 2020 og fram til barnehageåret 2024/2025. Til slutt i dokumentet gis det en retning på veien videre i kvalitetsarbeidet for bærumsbarnehagene. Arbeidet med å utvikle gode omsorgs- og læringsmiljøer i bærumsbarnehagene skal opprettholdes og videreføres også i årene som kommer.

## BAKGRUNN

I november 2019 fikk barnehagene i Bærum bevilget 7,0 millioner kroner, fordelt over 4 år, fra politikerne i Bærum kommune. Bevilgningen var et politisk ønske om at det skulle satses på barnehagebasert kompetanseutvikling for alle ansatte i barnehagene i Bærum. Dette var et ønske om at det også kunne bidra til at flere barnehagelærere, dyktige fagarbeidere og assistenter skulle velge bærumsbarnehagen. Målet var at det skulle etableres systemer og rutiner i alle barnehager som ville bidra til at alle ansatte ivaretar en god utvikling og læring for alle barn. I forbindelse med Budsjett og økonomiplan 2024-2027, ble satsingen videreført.

TETT PÅ ble igangsatt som et samarbeid med folkehelseprosjektet «Robuste barn og unge», som var et 4-årig prosjekt, finansiert gjennom Viken fylkeskommune og «Program for folkehelse».

En rekke studier viser at kvaliteten i en barnehage har stor betydning for barnas utvikling og trivsel (Brunsek et al., 2023; Suchodoletz et.al., 2023; Ulferts et.al., 2019; Pianta et al., 2016). I TETT PÅ er det etablert et helhetlig system for å støtte barnas utvikling og læring som bygger på nyere forskning om kvalitet og profesjonsutvikling i barnehagen. Målet var at de ansatte skulle bli enda bedre til å fremme barnas trygghet, trivsel, læring og språkutvikling i hverdagen. Samspill med varme og stimulerende voksne er barnehagekvalitet for alle barn, og vil legge et grunnlag som all utvikling og livsmestring bygger på.

Ni barnehager i Bærum kommune deltok i perioden 2018-2020 i en stor studie i regi av R-BUP, NTNU og BI, kalt Trygg før 3. Studien forsket på betydningen av høy kvalitet på småbarnsavdelinger, med tanke på barnas emosjonelle og kognitive utvikling. I TETT PÅ ønsket man å videreføre og utvide denne modellen for kvalitetsutvikling.

## STYRINGSDOKUMENTER

Barnehagene i Bærum kommune har nasjonale og lokale styringsdokumenter som gir føringer for pedagogisk innhold og praksis. De mest sentrale er Rammeplan for barnehagen, nasjonal barnehagestrategi og Kommuneplanens samfunnsdel. TETT PÅ er forankret i alle disse.

## RAMMEPLAN:

Rammeplanen gir klare føringer på at «Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv» (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Videre står det: «Barnehagens innhold skal være allsidig, variert og tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen. I barnehagen skal barna få leke og utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. Arbeidet med omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk skal ses i sammenheng og samlet bidra til barns allsidige utvikling» (ibid).



## BARNEHAGER FOR EN NY TID: NASJONAL BARNEHAGESTRATEGI MOT 2030

Regjeringen kom våren 2023 med en strategi for barnehagekvalitet. Hovedmålet i strategien er: Alle barn skal få et godt barnehagetilbud, uavhengig av hvor de bor og hvilken barnehage de går i (Kunnskapsdepartementet, 2023). Det fremheves at regjeringen også har som målsetning at barnehagene skal være profesjonelle læringsfelleskap som systematisk jobber med å utvikle kvaliteten, og som har ledere og ansatte med relevant kompetanse. Det beskrives at gode barnehager er preget av kontinuerlig kompetanseutvikling, og gode vilkår for både utvikling og endringsarbeid og refleksjons- og læringsprosesser. I TETT PÅ legges det til rette systematisk og jevnlig refleksjon over egen praksis, i lys av hva forskning forteller oss at er sentralt for barns trivsel, trygghet og utvikling.



## KOMMUNEPLAN:

Kommuneplanen består av en samfunnsdel med langsiktig arealstrategi og en arealdel. Samfunnsdelen inneholder de langsiktige hovedmålene for bærumsamfunnet og kommuneorganisasjonen, tjenester og oppgaver, og hvilke strategier vi skal følge for å nå målene. Kommuneplanens samfunnsdel er retningsgivende også for TETT PÅ. I samfunnsdelen påpekes blant annet at barn og unge skal ha en trygg og god oppvekst. God



utdanning og kompetanse skal gi barn og unge ferdigheter og et godt grunnlag for voksenlivet.

Ett av fire hovedmål i kommeplanen er:

### **I Bærumsamfunnet jobber vi sammen for å skape gode liv og like muligheter.**

For å nå dette skal vi blant annet:

- *Arbeide systematisk for å gi alle barn og unge like muligheter og hindre utenforskap, med fokus på tverrfaglig hjelp og tidlig innsats*
- *Sikre alle barn og unge kompetanse som gir et godt grunnlag for voksenlivet*
- *Sørge for at alle kan delta i arbeids-, fritids- og samfunnsliv*
- *Utjevne konsekvensene av sosiale forskjeller, med fokus på sårbare grupper*
- *Sikre mangfold og inkludering på tvers av funksjonsnivå, etnisitet, religion, seksuell legning, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk*

Disse punktene ligger også til grunn for TETT PÅ.

## **HVA ER BARNEHAGEKVALITET?**

Barnehagekvalitet kan deles inn i strukturell kvalitet og prosesskvalitet. **Strukturell kvalitet** omhandler blant annet barnegruppestørrelse, antall ansatte på avdelingen, bemanningsnorm, formelle kvalifikasjoner hos de ansatte og det fysiske miljøet. Strukturell kvalitet er hovedsakelig regulert av politiske beslutninger og økonomi, og har særlig en indirekte effekt på barnehagekvaliteten gjennom å legge rammer som påvirker prosesskvaliteten (Pianta et al., 2005).

**Prosesskvalitet** handler om kvaliteten på interaksjonene mellom voksen-barn og kvaliteten på det pedagogiske innholdet. Det handler om de relasjonelle erfaringene barn gjør med voksne og med andre barn (Philps & Lowenstein 2011; Sylva et al., 2006). Det er særlig kvaliteten på de daglige interaksjonene mellom de ansatte og barna som har vist seg å i størst grad påvirke barns trivsel, utvikling og læring (Brunsek et al., 2023; Suchodoletz et.al., 2023; Ulferts et.al., 2019; Pianta et al., 2016).

TETT PÅ handler derfor om å styrke prosesskvaliteten i barnehagene, med fokus på emosjonell kompetanse, organisering av avdeling og støtte til læring og utvikling.

## **HVORFOR SATSE PÅ KVALITET I BARNEHAGER?**

Det er store variasjoner på kvaliteten i norske barnehager (Barnehage.no, 2015). Studier som har observert prosesskvalitet i norske barnehager, som GOBAN og Trygg før 3, viser at kvaliteten generelt er lav til middels (Bjørnstad & Os, 2018; Buøen et al., 2021). For å sikre at alle barn får et likeverdig tilbud, er det derfor nødvendig at kvalitetsforskjellene utjevnes.

Vi vet i dag mye om hva barnehagetilbudet betyr for barns utvikling (Drugli et al., 2016). Barn er særlig lett å påvirke de første leveårene (National Scientific Council on the Developing Child, 2007) og barnehagekvalitet har dermed avgjørende betydning for barns trivsel og utvikling. Studier viser blant annet at barnehager med høy kvalitet har positiv innvirkning på barns språk, matematiske ferdigheter, motorikk og sosial-emosjonelle ferdigheter, og at det er sammenheng mellom kvalitet på barnehagetilbud og senere mestring av akademiske ferdigheter i skolen (von Suchodoletz et al., 2023;

Ulferts et al., 2019). Vi vet også at barnehager med høy kvalitet kan ha særlig stor utviklingsstøttende effekt for barn fra belastede familiemiljøer (Cornelissen et al., 2018; Zachrisson & Dearing, 2015). Det kan bety at barnehager med høy kvalitet kan bidra til å minske sårbarhet for psykiske helseproblemer og sosial ulikhet.

Forskning viser også at barnehager med lav kvalitet kan være skadelige for barns trivsel og utvikling både på kort og lang sikt (McCartney et al., 2010; Sagi et al., 2002).

## HVORDAN UTVIKLE BARNEHAGEKVALITET?

Rammeplan for barnehager (Utdanningsdirektoratet, 2017) stiller krav om at barnehagen som en lærende organisasjon skal inkludere hele personalet i læringsprosesser. Dette er i tråd med implementeringsteori som fremhever at de store endringene i et system skjer når læring blir kollektiv (Fullan, 2014). Fullan beskriver også at «*læring er sterkest når mange individer samarbeider i kontinuerlige læringsprosesser over en lengre tidsperiode*» (i Roland og Ertesvåg 2018, s. 139).

Prosesskvaliteten i barnehager kan styrkes gjennom profesjonsutvikling, og fra forskning har vi kunnskap om hva som er virksomme faktorer i slike prosesser. Kvalitetsarbeidet må være en del av barnehagens daglige praksis (ikke komme i tillegg til), samtidig som det å jobbe med kvalitet er en kontinuerlig prosess som man må ha fokus på hele tiden (Eurofound, 2015, Egert et al., 2018). Det er nødvendig med flere sammenvevde elementer, hvor observasjon, tilbakemelding, veiledning og selvrefleksjon er sentrale (Egert et al., 2020; Brunsek et al., 2020; Peleman et al., 2018). Statisk kunnskapsoverføring gjennom kurs og lignende er mindre effektivt enn mer aktive og individuelt rettede prosesser, der veiledningen gjøres meningsfull ved å være knyttet til egen praksis (Mashburn et al., 2021; Peleman et al., 2018).

En måte å knytte veiledning til egen praksis, er å benytte observasjon som utgangspunkt for veiledningen. Evertsen et al. (2022 og 2023) fant i sin forskning at mange barnehageansatte erfarte økt faglig bevissthet og motivasjon etter at de mottok tilbakemelding etter observasjon på avdelingen. Det løftes fram som positivt at fokuset er på hva personalet faktisk gjør, og at veiledningen derfor kan knyttes til konkrete eksempler. Forskerne peker på verdien i dette både for den enkelte ansatte og for fagfellesskapet i personalgruppen (Evertsen et al., 2022).

Basert på kunnskap om hvilke elementer som i størst grad påvirker barnehagekvalitet, ble profesjonsutviklingsmodellen Trygg før 3 prøvd ut i en studie i perioden 2018-2020. 187 småbarnsavdelinger deltok i studien, hvorav mange fra bærumsbarnehager. Buøen et al. (2021) fant blant annet at intervensjonen hadde en positiv effekt på samspillskvaliteten mellom ansatte og barn.

Trygg før 3 bygger på fire hovedkomponenter:

1. Observasjoner av prosesskvaliteten på avdelingene, samt tilbakemeldinger til de ansatte.
2. Strukturer for veiledning og refleksjon over egen praksis. Veiledningen var knyttet til observasjonsresultatene og de 8 kvalitetsdimensjonene i CLASS-toddler (La Paro et al., 2012).
3. Felles fagdager for alle ansatte.
4. Støttmateriell med relevant fagstoff for alle ansatte

I Trygg før 3, ble Classroom Assessment Scoring System (CLASS) (Pianta et al., 2008; La Paro et al., 2012) brukt som observasjonsverktøy. CLASS beskriver og måler kvaliteten på interaksjonene mellom ansatte og barn på gruppenivå (Pianta et al., 2008). Tilbakemeldingene etter observasjonene knyttes til skårer gitt på ulike kvalitetsdimensjoner i CLASS.

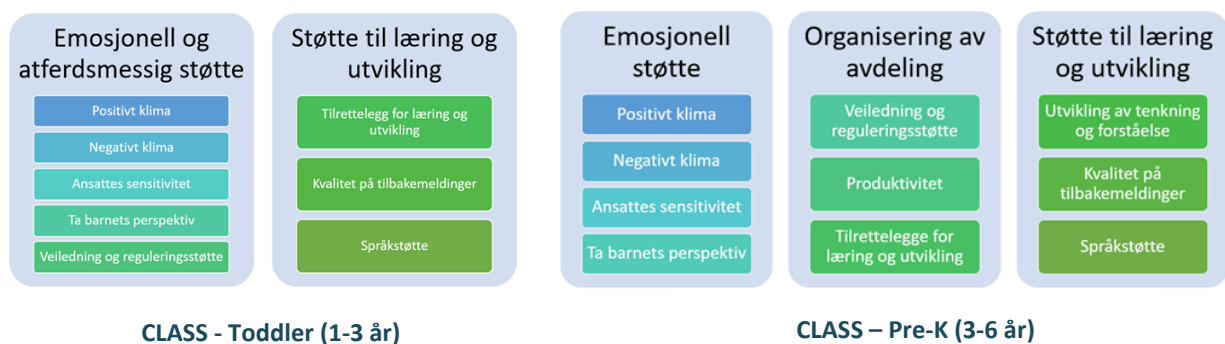
Etttersom det i Bærum var ønskelig å implementere et helhetlig, forskningsbasert system for å styrke prosesskvaliteten i barnehagene, ble det besluttet å bygge på modellen og erfaringene gjort i Trygg før 3. De fire hovedkomponentene og CLASS som kunnskapsgrunnlag og observasjonsverktøy skulle videreføres.

TETT PÅ er dermed både en videreføring og oppskalering av Trygg før 3. Den er oppskalert ved at den inkluderer alle aldersgruppene i barnehagen, ikke bare småbarnsavdelingene. Det er i TETT PÅ også tilført betydelig observasjonskompetanse til ansatte, gjennom sertifisering av CLASS-observatører.

## CLASSROOM ASSESSMENT SCORING SYSTEM (CLASS)

I TETT PÅ fokuseres det på kvaliteten i interaksjonene mellom voksne og barn. For å både måle og forbedre kvaliteten brukes den forskningsbaserte observasjonsmetoden CLASS (Pianta et al., 2008). CLASS bygger på det teoretiske rammeverket «Teaching Through Interactions» (Hamre et al., 2013), som er det best dokumenterte teoretiske grunnlaget for å arbeide med voksen-barn interaksjoner (Roland & Ertesvåg, 2018).

CLASS fokuserer på tre (to på toddler) sentrale områder knyttet prosesskvaliteten i barnehagen; **emosjonell støtte, organisering av avdeling og støtte til læring og utvikling**. Disse er gjenkjennelige og sentrale også i Rammeplanen.



CLASS er bygd opp i fire nivåer: domener, dimensjoner, indikatorer og atferdsmarkører.

Domene er de overordnede områdene emosjonell støtte, organisering av avdeling og støtte til læring og utvikling. Under hver av disse ligger det ti dimensjoner (åtte for toddler), som er overskrifter på sentrale kvalitetsområder. Hver av dimensjonene har flere indikatorer, som gir en utdyping av hva som ligger under hver av dimensjonene. For å vite hvilken type atferd som er ønsket beskrives hver indikator med konkrete atferdsmarkører, som lar seg observere.

Gjennom observasjoner vurderer man om kvaliteten på hver av dimensjonene er lav, middels eller høy. Forskning viser at høy kvalitet på de tre domenene har stor betydning for barns utvikling av sosial og

emosjonell kompetanse og kognitive utvikling (Hamre et al., 2013). Kvalitetsdimensjonene og observasjonene som gjennomføres er utgangspunkt for refleksjon rundt egen praksis, slik den vises i de små øyeblikkene gjennom en barnehagedag. Summen av alle øyeblikkene utgjør kvaliteten på det barna opplever, som er grunnlaget for trivsel og utvikling.

## REFLEKSJON OVER EGEN PRAKSIS

Refleksjon over egen praksis er et grunnleggende element i TETT PÅ, fordi vi fra forskning vet at aktive, praksisnære og individuelt rettede prosesser har god effekt i profesjonsutvikling (Mashburn et al., 2021; Peleman et al, 2018).

I TETT PÅ er det valgt to metodeverktøy for å løfte og strukturere refleksjonene: Praksishistorier gir innholdet, reflekterende team gir strukturen.

---

### PRAKSISFORTELLINGER

Praksisfortellinger slik de brukes i TETT PÅ, er korte historier fra hverdags situasjoner, som har til hensikt å skape refleksjon over egen praksis. Det er personlige fortellinger om avgrensede situasjoner, der samspill mellom den voksne selv og ett eller flere barn framstilles detaljert og i jeg-form. Å skrive ned en praksishistorie handler om å stoppe opp, se seg selv utenfra og kanskje se flere og bedre handlingsalternativer. Praksisfortellingen skal derfor beskrive egne opplevde situasjoner i hverdagen, og ikke observasjoner av kollegers praksis.

Når praksisfortellingen deles med kolleger, får en tilbakemeldinger som kan gi nye tanker om situasjonen og egen handling. På den måten blir en også bedre kjent med hverandres tanker om det som skjer i hverdagen. Slik kan praksisfortellinger gi et godt utgangspunkt for kollektiv refleksjon over barnehagens arbeid. Ved å knytte praksisfortellingen og refleksjonssamtalene til kvalitetsdimensjonene i CLASS, blir disse mer konkrete, synlige og bevisstgjorte.

---

### REFLEKTERENDE TEAM

Reflekterende team er en veiledningsmetode som egner seg for å strukturere en reflekterende gruppesamtale. Her beskrives hvordan samtalene gjennomføres i TETT PÅ-veiledningsmøter, med utgangspunkt i praksisfortellinger. Det legges vekt på å utforske løsningsmuligheter og praksisforslag i stedet for å finne fasit. Strukturen ivaretar at alle skal delta og få hver sin tur. Samtalen styres av en veileder (på den enkelte avdeling er dette pedagogisk leder).

1. Presentasjon av praksisfortelling og oppklaringsrunde
  - En leser opp praksisfortellingen sin, og sier litt om hvorfor hun/han valgte denne situasjonen.
  - Alle kan stille oppklarende spørsmål.
2. Refleksjon. Den som eier historien lytter.
  - Alle deler sine tanker og innspill til praksisfortellingen, -ikke vurderinger og råd, men refleksjoner.
  - Praksisfortellingen og refleksjonene knyttes opp mot kvalitetsdimensjonen som skal belyses.
  - Praksisfortelleren oppsummerer: Hva sitter jeg igjen med? Hva ble viktig for meg?
3. Alternative handlingsforslag
  - Praksisfortelleren sier noe om hva som eventuelt kunne ha vært gjort annerledes.



- Gruppen gir innspill: Hva kunne ha vært gjort for å fremme den aktuelle dimensjonen?
4. Oppsummering
- Praksisfortelleren oppsummerer: Hva sitter jeg igjen med/hva ble viktig for meg?
  - Gruppen deler hva de sitter igjen med, knyttet til den aktuelle kvalitetsdimensjonen.

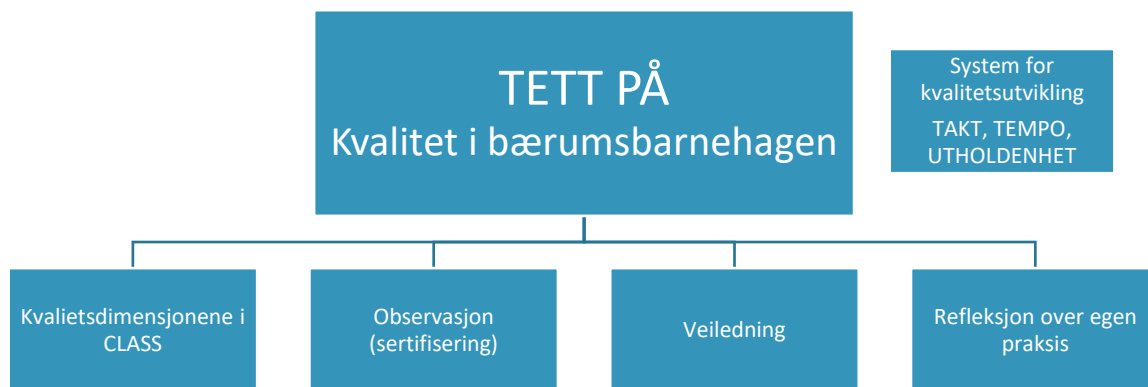
## STRUKTUR OG INNHOLD I TETT PÅ

Under følger en beskrivelse av hvordan TETT PÅ er strukturert med innholdselementer, fagtema og aktiviteter. Det beskrives også hvordan implementeringen strekkes over flere år i barnehagene, og hva som vektlegges de ulike årene.

### INNHOLD

Basert på det vi vet om virksomme komponenter i profesjonsutvikling, bygger TETT PÅ på noen grunnleggende elementer som skal være gjennomgående og bærende i hele satsingen. Disse er:

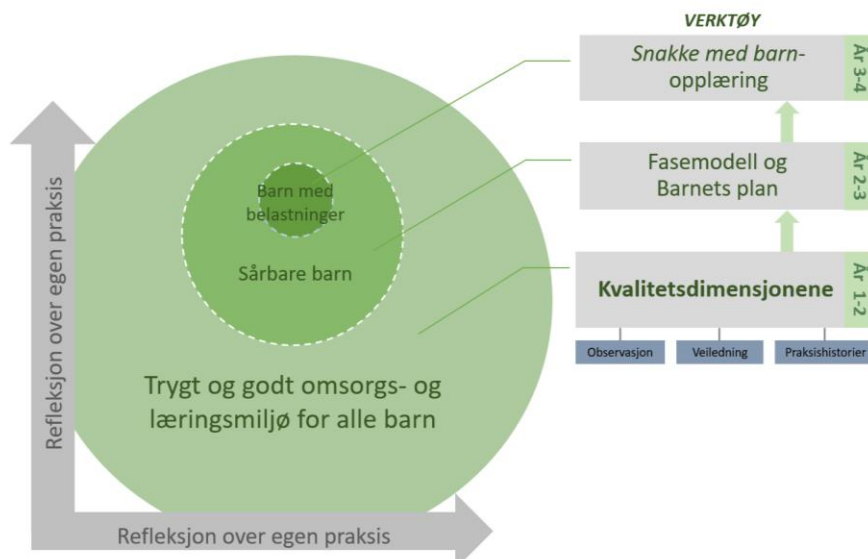
- Et forskningsbasert kunnskapsgrunnlag (kvalitetsdimensjonene i CLASS)
- Observasjon av prosesskvalitet på hver avdeling
- Veiledning
- Refleksjon over egen praksis



### Grunnleggende elementer i TETT PÅ

Videre har TETT PÅ noen fagtemaer som knyttes til disse grunnleggende elementene. Fagtemaene legges til tidsmessig utover i satsningen. Det betyr at for barnehagene som deltar, blir det en progresjon ved at hvert år har sitt fordypningsområde, i tillegg til de gjennomgående elementene som er viktig å holde oppe gjennom hele satsingen. Fagtemaene er:

- År 1-2: Kvalitetsdimensjonene i CLASS
- År 2-3: De sårbare barna og verktøyet *Barnets plan*
- År 3-4: Barn med belastninger og verktøyet *Snakke med barn*



**TETT PÅ-sirkelen: En illustrasjon av innholdsstrukturen i TETT PÅ**

## GJENNOMGÅENDE AKTIVITETER

For å implementere TETT PÅ, og sikre at alle ansatte bli godt kjent med alle fagtemaene, er det nødvendig å arbeide bredt og gjennom ulike aktiviteter. Følgende aktiviteter er gjennomgående og opprettholdes gjennom alle årene i TETT PÅ:

- Forankring hos ledelse og ansatte
- Felles fagdager for alle ansatte
- Refleksjon over egen praksis (praksishistorier og reflekterende team)
- Sertifisering av observatører fra hver barnehage
- Observasjon med tilbakemelding på alle avdelinger
- Personalmøter med fokus på CLASS-dimensjoner
- Støttmateriell
- Samarbeid i nettverk
- Kurs for fagarbeidere og assistenter

## FORANKRING HOS LEDELSE OG ANSATTE

I forkant av oppstart i hver barnehage, gjennomføres det møter med barnehagens ledelse. På disse møtene blir TETT PÅ grundig gjennomgått. Her blir også styrers ansvar og rolle grundig beskrevet. I tillegg gjennomføres et personalmøte for alle ansatte der både TETT PÅ og kvalitetsdimensjonene i CLASS blir presentert.

## FELLES FAGDAGER FOR ALLE ANSATTE

Det gjennomføres 4 felles fagdager for alle ansatte, spredt over de første to årene. Målet med fagdage er å gi de ansatte et felles kunnskapsgrunnlag, som utgangspunkt for det arbeidet som skal utføres på avdelingen hver måned. Temaene i de ulike fagdage beskrives under aktiviteter for hvert år.

## REFLEKSJON OVER EGEN PRAKSIS (PRAKSISHISTORIER OG REFLEKTERENDE TEAM)

Se beskrivelse side 8.

### SERTIFISERING AV OBSERVATØRER FRA HVER BARNEHAGE

Noen pedagoger fra hver barnehage, pluss styrer, skal sertifiseres i CLASS. Sertifiseringen innebærer et 2 dagers standardisert kurs med påfølgende web-basert sertifiseringsprøve. For å forbli sertifisert, kreves i tillegg årlig re-sertifisering. Alle oppfordres til å re-sertifisere seg minst to ganger. Pedagoger som deltar på sertifiseringen som del av kontrakten i TETT PÅ, frikjøpes i totalt 5 dager for å gjennomføre kurs og etterarbeidet som ligger i selve sertifiseringen. Pr. vår-2024 har rundt 600 barnehagelærere gjennomført sertifiseringskurs.

Det sertifiseres mange observatører fra hver barnehage med et mål om at hver enkelt barnehage skal ha god kompetanse på observasjon og på kvalitetsdimensjonene. Observatørene får også opplæring i hvordan de kan gi tilbakemelding etter observasjon på en god måte.

### OBSERVASJON MED TILBAKEMELDING PÅ ALLE AVDELINGER

Observasjon av omsorgs- og læringsmiljøet skal gjennomføres på hver avdeling i alle TETT PÅ-barnehager to ganger i året (høst og vår). Observasjonen utføres av en sertifisert observatør fra en annen barnehage, og gjennomføres ved at observatøren kommer inn på avdeling i tre sykluser à 15-20 minutter. Det observeres ut fra kriteriene i CLASS.

Etter at observasjonen er gjennomført, får hele avdelingen muntlig og skriftlig tilbakemelding. Denne tilbakemeldingen er utgangspunkt for videre veiledning og utviklingsarbeid på avdelingen.

### PERSONALMØTER MED VEKTLEGGING AV CLASS-DIMENSJONER

Hvert semester skal barnehagen ha minst to personalmøter, i tillegg til planleggingsdagene, der kvalitetsdimensjonene er tema. Det er utarbeidet materiell som barnehagen kan bruke til dette.

### STØTTEMATERIELL

Følgende støttemateriell er utarbeidet og var klart fra oppstart:

- Veiledningsmateriell som pedagogisk leder kan bruke på veiledning på avdeling
- Ressurshefte til personalet der dimensjonene i CLASS blir beskrevet
- Plakater som kan henges opp på hver avdeling om hver kvalitetsdimensjon
- Materiell som kan brukes på personalmøter og foreldremøter
- Mentorhefte

### SAMARBEID I NETTVERK

TETT PÅ-barnehagene blir satt sammen i styrernettsverk, der det blant annet forventes et samarbeid om gjennomføring av observasjoner i hverandres barnehager. Alle barnehagene i samme nettverk har samme mentor.

### KURS FOR FAGARBEIDERE OG ASSISTENTER

Etter ønske fra styrerne, ble det fra våren 2023 tilbudt todagers kurs for fagarbeidere og assistenter i TETT PÅ-barnehagene. Det kom fram behov om at fagarbeidere og assistenter skulle få en grundigere gjennomgang og forståelse av CLASS-dimensjonene. På kursene legges det vekt på refleksjon over

praksis og utveksling av erfaringer. Det er derfor maksimalt 25 deltagere på hvert kurs. Tilbudet gis til barnehagene fra år 2 i TETT PÅ-løpet.

## INNHold OG AKTIVITETER PR ÅR

TETT PÅ-arbeidet strekker seg over flere år i hver enkelt barnehage. Innhold og aktiviteter følger en gitt struktur, som beskrives under. De gjennomgående aktivitetene kommer i tillegg til de som beskrives her.

### TETT PÅ - ÅR 1

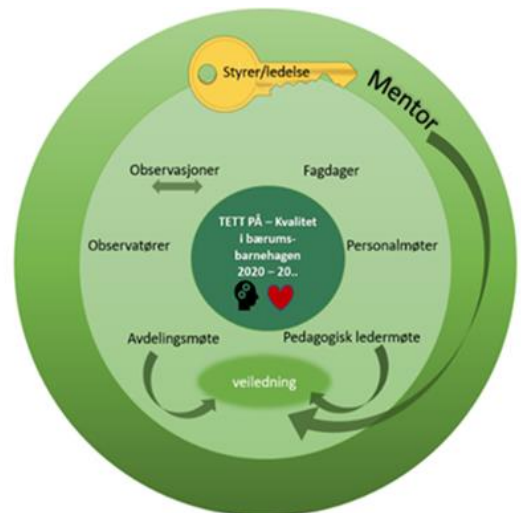
**Fagtema:** Kvalitetsdimensjonene i CLASS

#### Felles fagdager:

- Kvalitetsdimensjonene i CLASS
- Hjernens utvikling

#### Aktiviteter:

- Mentor-oppfølging: Hver barnehage følges opp av en fast mentor fra kommunenes støttetjeneste; Kompetanseteam barnehage. Mentor deltar på månedlige møter med alle pedagogene. Her presenteres alle kvalitetsdimensjonene i CLASS, og de pedagogiske ledere får veiledning på hvordan de kan ta dette med ut til sin avdeling. Bruk av praksisfortellinger og reflekterende team etableres som metodikk for refleksjon over egen praksis. Praksishistoriene skal handle om en situasjon som belyser den CLASS-dimensjonen som avdelingen jobber med den måneden. Mentor modellerer veiledningen slik at pedagogene videreføre dette til side avdelinger.
- Samarbeidsmøter mellom styrer og mentor: Disse møtene skal støtte styrer i implementeringsarbeidet, og tilpasses etter de behov styrer måtte ha.
- Veiledning på avdelingsmøter: Det settes av ett avdelingsmøte i måneden hvor TETT PÅ er hovedtema. Hver avdeling fordyper seg i en ny kvalitetsdimensjon hver måned. Den presenteres på avdelingsmøte, og jobbes med i praksis mellom hvert møte. I forkant av møtene skal alle ansatte levere inn en praksisfortelling, og pedagogisk leder leder veiledning og reflekterende team med utgangspunkt i disse.



Modell for organisering TETT PÅ år 1

### TETT PÅ – ÅR 2

**Fagtema:** De sårbare barna (og videreføring av kvalitetsdimensjonene i CLASS)

**Felles fagdager:** Psykisk helse og barn i risiko + presentasjon av verktøyet Barnets plan

#### Aktiviteter:

- Videreføring av møtestruktur: I år to vil mentor trekke seg mer ut av oppfølgingen av den enkelte barnehage, og styrer overtar ansvaret for å følge opp veiledningen av pedagogiske ledere på barnehagens ledermøte. Barnehagen skal fortsetter arbeidet med praksisfortellinger og reflekterende team månedlig, på både pedagogmøter og avdelingsmøter.
- Utprøving av verktøyet Barnets plan: Etter introduksjon av verktøyet på felles fagdag, prøves det ut i praksis. Som støtte i prosessen, tilbys barnehagene en work-shop-rekke, med mulighet for veiledning.
- Styrer-oppfølging i nettverk: Styrere vil få oppfølging og veiledning en gang i måneden, i nettverk. Denne veiledningen gjennomføres i samarbeid med OsloMet etter midler fra regional ordning.

---

## TETT PÅ - ÅR 3

**Fagtema:** Barn med belastninger: Snakke med barn-opplæring

### Aktiviteter:

Snakke med barn-opplæring: *Snakke med barn* er en digital opplæringspakke, inkludert en snakkesimulator, utarbeidet av RVTS: <https://www.snakkemedbarn.no/>. Målet er å ruste alle ansatte i barnehager, skoler og SFO til å fange opp og snakke med barn og unge som har opplevd traumer eller belastninger. Opplæringen gjennomføres ved at 3-4 ressurspersoner (snakkefaddere) i hver barnehage får en egen introduksjon og opplæring, slik at disse tar ansvar for implementering og gjennomføring på eget arbeidssted. Undervisningsopplegget består av 7 samlinger/moduler. Det legges vekt på å lage tydelige koblinger til de øvrige temaene og aktivitetene i TETT PÅ.

## GJENNOMFØRING – PULJEORGANISERING

Alle kommunale barnehager i Bærum deltar i TETT PÅ. Alle private er invitert og oppfordret til å delta, og de aller fleste av dem har takket ja til å være med. Høsten 2024 er 110 barnehager i gang, med samlet over 2000 ansatte.

For å organisere implementeringen, har barnehagene startet opp puljevis. Høsten 2020 startet pulje 1. Høsten 2024 starter 6. og siste pulje. Tabellen under gir oversikt over puljestart, samt antall barnehager, avdelinger og ansatte per pulje.

	Pulje 1 Oppstart aug. 2020	Pulje 2 Oppstart jan. 2021	Pulje 3 Oppstart aug. 2021	Pulje 4 Oppstart jan. 2022	Pulje 5 Oppstart jan. 2023	Pulje 6 Oppstart aug. 2024	SUM
<b>Antall bhg.</b>	19	19	21	27	13	11	<b>110</b>
<b>Antall avd.</b>	82	96	101	96	48	53	<b>476</b>
<b>Antall barn</b>	1181	1359	1346	1562	811	835	<b>7094</b>
<b>Antall ansatte</b>	346	398	407	416	213	424	<b>2022</b>

### Puljeorganisering i TETT PÅ

## VEIEN VIDERE I TETT PÅ

### Videreføring

Som en inngang til videreføring av TETT PÅ, ble det i mars 2023 arrangert en erfaringskonferanse for styrerne i TETT PÅ. Det var ønskelig å få innspill på hvilke erfaringer og behov styrerne hadde, og gi anledning til medvirkning på retningsvalg videre. Innspillene som kom inn her ble sortert i fem hovedtema: **Struktur, metoder, lederskap, foreldresamarbeid og rekruttering**. Det ble besluttet å opprette fem arbeidsgrupper som skulle utarbeide forslag til tiltak i en videreføring av TETT PÅ, knyttet til disse hovedtemaene.

Rundt 30 styrere deltok i arbeidsgruppene, med jevn fordeling fra kommunale og private barnehager. Medvirkning fra de øvrige styrerne i kommune, ble ivaretatt gjennom ulike tiltak for involvering.

### Tiltakene på veien videre i TETT PÅ

På bakgrunn av arbeidsgruppenes forslag, besluttet styringsgruppen for TETT PÅ å prioritere tiltakene som presenteres under. Hensikten med tiltakene er å legge til rette for opprettholdelse av TETT PÅ, og støtte enda bedre opp under det arbeidet som allerede gjøres. Kvalitetsdimensjonene i CLASS skal fortsatt ligge som grunnmur, observasjon og refleksjon over egen praksis er avgjørende for endring, og god ledelse er en forutsetning for kvalitetsutvikling (Aarons et.al, 2014; Williams et.al, 2020).

## 1. Struktur og ledelse

Hovedtemaene struktur og ledelse er overlappende og derfor slått sammen. Følgende tiltak skal gjennomføres:

### 1.2. Styrernettsatsing

Både implementerings- og ledelsesteorier understreker betydningen av god ledelse for å lykkes med implementering og endring (Aarons et.al, 2014). Ledere kan positivt eller negativt påvirke de ansattes vilje og holdning til endring og utvikling. Profesjonelle læringsfellesskap løftes også som vesentlig i implementeringsarbeid, sammen med betydningen av å videreføre intervensjoner over tid (Omdal & Roland, 2020). Det er derfor viktig at det i videreføringen av TETT PÅ fortsatt tilrettelegges for lederstøtte og lederutvikling. Velfungerende styrernettsverk er en fornuftig organisering av dette.

Gjennom regional ordning er det derfor opprettet avtale med Universitetet i Sørøst-Norge, for å starte et samarbeid om å videreutvikle styrernettsverkene. Oppstart er høsten-2024. Målet er å bygge bærekraftige, profesjonsutviklende fellesskap for barnehageledere på tvers av kommunale og private barnehager, med felles faglig og verdimeisig ståsted i TETT PÅ.

### 1.2. Styrer-støtte-system

For å lette informasjonstilgang og organisering på eget tjenestested, skal det utvikles et digitalt støttesystem for styrerne, med lett tilgjengelig informasjon og enkel tilgang til støttemateriell utviklet

i TETT PÅ. Styrer-støtte-systemet skal gjenspeile de fire grunnpilarene i TETT PÅ: faglig kompetanse, observasjon, refleksjon over praksis og veiledning.

I tillegg til dette, skal det utarbeides tre årshjul:

1. Overordnet årshjul med alle kompetanseutviklende tilbud. Her skal det gis oversikt over de tilbud som tilbys av kommunen, som støtte i TETT PÅ-implementeringen.
2. Årshjul for aktiviteter for nyansatte, slik som kurs o.a som kommunen tilbyr. Dette handler om å synliggjøre og planlegge for den progresjonen som er nødvendig for å ivareta ulike grupper av nyansattes involvering i TETT PÅ.
3. Lokalt årshjul for hver enkelt virksomhet. Dette må utarbeides av den enkelte styrer og tilpasses virksomhetens behov og rammer, blant annet med støtte i de to årshjulene over.

### *1.3. Overføring til nyansatte pedagogiske ledere*

Stor turnover er en kjent utfordring i barnehagene, og gjør implementering og opprettholdelse av ny praksis krevende. For å lykkes med videreføring, er det avgjørende at TETT PÅ-kompetansen overføres til nyansatte pedagoger i læringsfellesskap med sine kolleger. For å støtte dette arbeidet, er det behov for tiltak både lokalt (i barnehagen) og sentralt (fra kommunen/Kompetanseteamet). Følgende skal gjennomføres:

- Det skal tilbys nyansatt-kurs hver halv-år, med overordnet introduksjon av TETT PÅ
- Det skal tilbys kurs for alle nyansatte ledere
- Det skal tilbys sertifiseringskurs i CLASS. Utgifter til kurs, materiell og sertifisering dekkes.
- Det skal utarbeides støttemateriell som legges tilgjengelig i Styrer-støtte-systemet
- Temaet om kompetanseoverføring til nyansatte skal løftes spesielt i styrernetverkene

### *1.4. Møtestruktur i barnehagen*

Det må møteplasser til for at personalet skal kunne ha fagdager, gjennomføre veiledning og refleksjon, og utvikle en felles forståelse og et felles fagspråk. En grunnleggende struktur for planlegging og gjennomføring av møter er en forutsetning for dette. Møtekultur og bruk av møter i kvalitetsutviklingsammenheng må jevnlig løftes og drøftes, blant annet som eget tema i styrernetverkssatsningen.

## **2. Metode**

I innspillrundene ble det uttrykt ønske om både fordypning i det eksisterende innholdet, uten tilførsel av nye tema, og ønske om nye metoder som kan virke inspirerende og målrettet. For å ivareta begge behovene, skal følgende tiltak gjennomføres:

### *2.1. CLASS-observasjoner: Øke bruk og sikre kompetanse*

CLASS-observasjoner er utgangspunktet for kvalitetsutvikling på den enkelte avdeling, og er derfor ett av grunnelementene i TETT PÅ. Observasjon gjør det mulig å knytte veiledning direkte til egen kontekst og praksis, noe vi vet er verdifullt både for den enkelte ansatte og for fagfellesskapet i personalgruppen (Evertsen et.al, 2022; Mashburn et.al, 2021). Det forventes derfor at observasjoner gjennomføres jevnlig, både eksterne og internt i barnehagene.

Samtidig må vi vite at når CLASS-observasjoner gjennomføres, så skal observasjonene være valide og tilbakemeldingene ha veiledende effekt. Som tiltak for å sikre kvalitet på observasjonspraksisen, skal det opprettes et utvidet opplæring- og oppfølgingstilbud til noen observatører fra hver barnehage.

På den måten skal det bygges et «korps» av ressurspersoner som tilegner seg betydelig kompetanse og observasjonserfaring, og som kan opprettholde observasjoner som en aktiv del av kvalitetsarbeidet i sine barnehager. Dette er i hovedsak ment som et kompetansesupplement til den enkelte barnehage, ikke et korps man kan «sette bort» observasjonstjenester til. Alle sertifiserte observatører oppfordres fortsatt til å gjennomføre observasjoner på egen og andres avdelinger, selv om de ikke er en del av denne ressursgruppa. Det oppfordres også til at re-sertifiseringer gjennomføres.

### *2.2. Utviklingsplan:*

Å omsette kunnskap til praktisk handling i barnehagen er utfordrende. For å skape muligheter for endring må det legges til rette for at alle ansatte får innarbeidet ny kunnskap og får trene på dette. Ved å sette mål og utarbeide en plan for arbeidet, med utgangspunkt i resultatene fra observasjonen, vil avdelingen ha noe konkret å strekke seg mot og arbeidet vil bli målbart. Dette bør løftes som tema i styrenettverkssatsningen, med mål om at arbeid med utviklingsplan etter CLASS-observasjonene etableres som en aktiv del av kvalitetsutviklingsarbeidet.

## **3. Foreldresamarbeid**

For å trekke foreldresamarbeidet tydelig inn i videreføring av TETT PÅ, skal følgende tiltak gjennomføres:

### *3.1. Samarbeid med helsestasjon*

For å skape gode og støttende utviklingsmiljøer for barna, starter arbeidet før barnet begynner i barnehagen. Helsestasjonen er en viktig samarbeidsaktør, hvor foreldre tidlig kan få informasjon om barnehagen og det kvalitetsarbeidet som skjer der. At barnehagen blir fremsnakket tidlig kan gjøre foreldre tryggere ved oppstart. Helsestasjon og barnehagen må vite om hverandres styrker og satsninger, snakke felles språk (CLASS), og gjerne samarbeide om felles fagtema (for eksempel språkstøtte). Tiltak knyttet til dette kan gjøre at foreldre opplever oppstart i barnehage mer forutsigbart og kan gjøre det lettere for dem å involvere seg i barnehagens prosesser. Det skal derfor settes i gang et arbeid med å utforme samarbeidsrutiner mellom barnehage og helsestasjon. Dette skal også sees i sammenheng med implementering av BTI.

### *3.2. Felles ide-bank for personal og foreldre*

Det skal utarbeides eksempler på maler og ressursmateriell for *foreldremøter*, hvor foreldre får kjennskap til kvalitetsdimensjonene i CLASS. Det skal også utarbeides eksempler på maler og ressursmateriell for *foreldresamtaler*, hvor kvalitetsdimensjonene kommer bedre til syne.

## **4. Rekruttering**

Barnehagene står i en stor rekrutteringsutfordring. For å oppnå høykvalitetsbarnehager må det rekrutteres dyktige ansatte, og de må bli værende i yrket. Dette gjelder alle yrkesgruppene i barnehagen: assistenter, fagarbeidere og pedagoger. For å styrke rekrutteringsstrategien for Bærumsbarnehagene skal følgende tiltak gjennomføres:

### *1.1. Prosjektstilling knyttet til rekruttering*

Det skal lyses ut en 2-årig prosjektstilling hvor den som ansettes skal arbeide målrettet og aktivt med å øke andelen pedagoger og øvrig personell i bærumsbarnehagene, blant annet gjennom samarbeid med sentrale rekrutteringsarenaer. Vedkommende skal etablere en rekrutteringsgruppe som sammen skal utarbeide en rekrutteringsstrategi for både kort og lang sikt.



### *1.2. Introduksjonsår for nyutdannede*

Tiltaket introduksjonsår er besluttet innført og satt i verk fra januar 2024. Tiltaket innebærer å tilby nyutdannede, nyansatte barnehagelærere mulighet til å benytte 10 prosent av arbeidstiden til introduksjonsaktiviteter. Det skal lages en plan for introduksjonsaktivitetene. Planen kan omfatte veiledning internt og eksternt, observasjon, «skygge» erfaren pedagog, lederstøtte, kurs og seminar knyttet til kompetanseutvikling.

## REFERANSER:

- Aarons, G.A., Ehrhart, M.G. & Farahnak, L.R. (2014). The implementation leadership scale (ILS): development of a brief measure of unit level implementation leadership. *Implementation Science*, 9 (45).  
<http://www.implementationscience.com/content/9/1/45>
- Barnehage.no (2015). *Barnehagen ikke så bra som ventet*. Hentet fra: <http://barnehage.no/forskning/2015/10/barnehagen-ikke-sa-bra-som-ventet/>
- Bjørnstad, E. & Os, E. (2018). *Assessing Quality in Norwegian childcare for toddlers using ITERS-R*. EUROPEAN EARLY CHILDHOOD EDUCATION RESEARCH JOURNAL, 26(1), 111-127
- Brunsek, A., Rodrigues, M., Sokolovic N., Borairi, S., Janmohamed, Z., Jenkins, J.M. & Perlman, M. (2023). Can a Brief Professional Development Improve Early Childhood Educators' Responsivity and Interaction Quality in Child Care Centers? A Cluster Randomized Controlled Trial. *Early Education and Development*. DOI: 10.1080/10409289.2023.2274302
- Buøen, E.S., Lekhal, R., Lydersen, S., Berg-Nielsen, T.S. og Drugli, M.B (2021). Promoting the Quality of Teacher-Toddler Interactions: A Randomized Controlled Trial of "Thrive by Three" In-Service Professional Development in 187 Norwegian Toddler Classrooms. *Frontiers in Psychology* 12:778777. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.778777
- Bærum kommune. (2015). *Barnehagemelding 2015-2025*. Hentet fra: <https://www.baerum.kommune.no/globalassets/om-baerum-kommune/organisasjon/styrende-dokumenter/barnehagemelding-2015---2025.pdf>
- Bærum kommune. (2019). *Lek og læring rammeverk for kvalitet i bærumsbarnehagen*. Hentet fra: <https://www.baerum.kommune.no/globalassets/tjenester/barnehage/kvalitet-i-barnehagene/kvalitetsplan-fra-2019.pdf>
- Cornelissen, T., Dustmann, C., Raute, A. & Schönberg, U. (2018). Who benefits from universal child care? Estimating marginal returns to early child care attendance. *Journal of Political Economy*, 126(6), 2356–2409.
- Drugli, M. B. & Lekhal, R. & Zachrisson, H. D. . & Solheim, E. . & Moser, T. (2016). *Dette vet vi om: Barnehagen: Betydningen av kvalitet i barnehagen* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Egert, F., Fukkink, R. G., & Eckhardt, A. G. (2018). *Impact of in-service professional development programs for early childhood teachers on quality ratings and child outcomes: A meta-analysis*. *Review of Educational Research*, 88(3), 401–433
- Egert, F., Dederer, V. & Fukkink, G. (2020). The impact of in-service professional development on the quality of teacher-child interactions in early educational care: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 29 – 100309. DOI: 10.1016/j.edurev.2019.100309
- Evertsen, C., Kucirkova, N. & Størkersen, I. (2022). Professionals' Perceptions of the Classroom Assessment Scoring System as a structure for professional community and development. *European Early Childhood Education Research Journal*, 30(5). DOI: 10.1080/1350293X.2022.2031245
- Evertsen, C., Kucirkova, N., Størkersen, I. & Tharaldsen, K. (2023). Gains and challenges with the Classroom Assessment Scoring System in a sosial pedagogical tradition. *Frontiers in Education, Sec. Educational Psychology*, 7. DOI: 10.3389/educ.2022.965174
- Eurofound (2015). *Working conditions, training of early childhood care workers and quality of services – A systematic review*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fullan, M. (2014). *Å dra i samme retning. Et skolesystem som virker*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Hamre, B. K., Pianta, R. C., Downer, J. T., DeCoster, J., Mashburn, A. J., Jones, S. M., Brown, J.L., Capella, E., Atkins, M. & Rivers, S.E. (2013). Teaching through Interactions: Testing a developmental framework of

- teacher effectiveness in over 4,000 Classrooms. *The Elementary School Journal*, 113 (4), 461-487. DOI: 10.1086/669616
- Kunnskapsdepartementet (2023): Barnehager for en ny tid: Nasjonal barnehagestrategi mot 2030. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barnehager-for-en-ny-tid/id2959402/>
- La Paro, K.M., Hamre, B.K. & Pianta, R.C. (2012). *Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Manual, Toddler*. Baltimore: Brookes Publishing Co.
- Mashburn, J., Downer, J.T., Hamre B.H, Justice L.H. & Pianta R.C. (2010). Consultation for Teachers and Children’s Language and Literacy. Development during Pre-Kindergarten. *Applied Developmental Science*, 14 (4), 179-196. DOI: 10.1080/10888691.2010.516187
- McCartney, K, Burchinal, M, Clarke-Stewart, A, Bub, K. L., Owen, M. T. & Belsky, J. (2010). *Testing a series of causal propositions relating time in child care to children’s externalizing behavior*. *Developmental Psychology*, 46(1): 1-17.
- National Scientific Council on the Developing Child (2007). *The Timing and Quality of Early Experiences Combine to Shape Brain Architecture: Working Paper #5*. Hentet fra: [http://developingchild.harvard.edu/wp-content/uploads/2007/05/Timing\\_Quality\\_Early\\_Experiences-1.pdf](http://developingchild.harvard.edu/wp-content/uploads/2007/05/Timing_Quality_Early_Experiences-1.pdf)
- Omdal, H. & Roland, R. (2020). Possibilities and challenges in sustained capacity-building in early childhood education and care (ECEC) institutions: ECEC leaders’ perspectives. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28 (4), 568-581. DOI: 10.1080/1350293X.2020.1783929
- Peleman, B., Lazzari, A., Budginaite, I., Siarova, H., Hauari, H., Peeters, J. & Cameron, C. (2018). Continuous professional development and ECEC quality: Findings from a European systematic literature review. *European Journal of Education*, 53 (Suppl. 1). DOI: 10.1111/ejed.12257
- Phillips, D. A., & Lowenstein, A. E. (2011). *Early care, education, and child development*. *Annual Review of Psychology*, 62, 483–500.
- Pianta, R., Howes, C., Burchinal, M., Bryant, D., Clifford, R., Early, D., & Barbarin, O. (2005). *Features of pre-kindergarten programs, classrooms, and teachers: Do they predict observed classroom quality and child-teacher interactions*. *Applied Developmental Science*, 9, 144–159.
- Pianta, R.C., LaParo, K.M., & Hamre, B.K. (2008). *Classroom assessment scoring system (CLASS)*. Baltimore: Brookes.
- Pianta, R.C, Hamre, B., & Allen, J. (2012). *Teacher-Student Relationships and Engagement: Conceptualizing, Measuring and Improving the Capacity of Classroom Interaction*. In S. L. Christenston, A. L. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *Handbook of Student Engagement* (pp. 365-386). New York: Springer.
- Pianta, R.C (2016). *Classroom processes and teacher-student interaction. Integrations with a developmental psychopathological perspective*. I D. Cicetti (red.), *Developmental psychopathology. Risk, resilience and intervention* (3.utgave) (s. 770-814). Hoboken, New Jersey: Wiley.
- Roland, P. & Ertesvåg, S.K (2018). *Implementering av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal
- Sagi, A., Koren-Karie, N., Gini, M., Ziv, Y. & Joels, T. (2002). *Shedding Further Light on the Effects of Various Types and Quality of Early Child Care on Infant–Mother Attachment Relationship: The Haifa Study of Early Child Care*. *Child Development*, 73(4): 1166-1186.
- von Suchodoletz, A., Lee, D.S., Henry, J., Tamang, S., Premachandra, B. & Yoshikawa, H. (2023). Early childhood education and care quality and associations with child outcomes: A meta-analysis . *PLoS ONE*, 18(5). DOI: 10.1371/journal.pone.0285985
- Sylva, K., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Sammons, P., Melhuish, E., Elliot, K., Totsika, V. (2006) *Capturing quality in early childhood through environmental rating scales*. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(1), 67-92.

Ulferts, H., Katrin M. Wolf, K.M. & Anders, Y. (2019). Impact of Process Quality in Early Childhood Education and Care on Academic Outcomes: Longitudinal Meta-Analysis. *Child Development*, 90 (5), 1474–1489. DOI: 10.1111/cdev.13296

Utdanningsdirektoratet (2017). *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/rammeplan>

Williams, N.J., Wolk, C.B., Becker-Haimes E.M. & Beidas, R.S. (2020). Testing a theory of strategic implementation leadership, implementation climate, and clinicians' use of evidence-based practice: a 5-year panel analysis. *Implementation Science*, 15(10). DOI: 10.1186/s13012-020-0970-7

Zachrisson, H. D. & Dearing, E. (2015). *Family income dynamics, early childhood education and care, and early child behavior problems in Norway*. *Child Development*, 86(2), 425–440